

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1 (324) БЕРЕЗЕНЬ

2019

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 1 (324) березень 2019

Частина II

Засновано в лютому 1997 року
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 29 березня 2019 року)

Виходить чотири рази на рік

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор –
доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**
Заступник головного редактора –
доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**
Випускаючі редактори –
доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.**,
доктор історичних наук, професор **Набока О. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Шехавцова С. О.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

Головний редактор –
Караман О. Л., доктор педагогічних наук, професор
Відповідальний секретар –
Юрків Я. І., кандидат педагогічних наук, доцент

Члени редакційної колегії:
доктор педагогічних наук, доцент **Бабіч В. І.**,
доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,
доктор педагогічних наук (Республіка Польща) **Лукашевіч-Велеба Й.**,
кандидат педагогічних наук, доцент (Республіка Білорусь) **Іванчикова С. Б.**,
доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.**,
доктор педагогічних наук, професор **Прошкін В. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**,
доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**

Редакційні вимоги до технічного оформлення статей

Редакція «Вісника» приймає статті обсягом 5 – 7 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) – 3,8 см, верхній колонтитул – 1,25 см, нижній – 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (****), 2014.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками. Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний).

Через рядок від УДК в лівому верхньому кутку вказуються прізвище, ім'я по-батькові автора (повністю, шрифт жирний). На наступному рядку – учений ступінь, звання, посада, місце роботи; e-mail; ORCID ID (персональний код, який необхідно отримати, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>).

Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методики дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стисло представлєні в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела в тексті оформлюються таким чином: у круглих дужках зазначається прізвище автора, та рік видання роботи (наприклад, Шумська, 2010). Якщо потрібно посплатися на декілька джерел, варто переплувати їх через крапку з комою (наприклад, Афанасьєва, 2016; Богданова & Саннікова, 2015; Моєє, 2006). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то слід вказати номер сторінки посилання (Афанасьєва, 2016, с. 46; Влугєт, 2012, р. 24).

Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після заголовку „Список використаної літератури” (без двокрапки) у порядку цитування й оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Для коректного індексування публікацій наукометричними системами після «Списку використаної літератури» необхідно навести References. Посилання в References мають бути оформлені латинською; для кирилических цитувань слід транслітерувати імена авторів та назви видань; останні також слід навести в англійському перекладі в [ ] з зазначенням мови оригіналу в дужках, наприклад, [in Russian], [in Ukrainian]. Назви періодичних видань слід наводити відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. В елементах опису не можна заміняти латинські літери на кирилическі. Цитування в References мають бути оформлені за стандартом APA.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 1600-1800 знаків (українською, російською та англійською мовами) із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3-5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по-батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу (повністю), домашня адреса; e-mail та номери телефонів (службовий, домашній, мобільний) трьома мовами (українською, російською та англійською).

УДК 316.6

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-2-96-101

Назмієв Антон Олександрович,
аспірант ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
nazmiev.anton.0603@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7939-8733>

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Останнім часом зросла увага української психолого-педагогічної науки до проблеми соціальної компетентності індивіда як передумови успішного самоствердження і ефективної взаємодії з оточуючими. Тому проблема соціальної компетентності, будучи певною мірою теоретично та методологічно розробленою, усе ж таки залишається малодослідженою.

Аналізуючи психологічну літературу вітчизняних і зарубіжних учених, нами було з'ясовано, що проблема формування соціальної компетентності особистості привертає увагу психологів у контекстах: «*протест проти неповноцінності*» (А. Адлер); «*соціальний інтелект*» (І. Зимня); «*самоактуалізація особистості*» (А. Маслоу); «*свідомість, яка творить реальність*» (Ч. Тарт); «*сенс життя особистості*» (В. Франкл); «*психологічна картина світу*» (Е. Фромм); «*психологічна зрілість*» (К.-Г. Юнг); «*соціальна відповідальність*» (Б. Братусь); «*мотиваційна сфера особистості*» (Д. Леонтьєв) та ін.

Слід зазначити, що, незважаючи на численні дослідження та актуальні проблеми, на теперішній час немає в науці установленого погляду на формування соціальної компетентності. Тому *метою* даної статті є аналіз поглядів у галузі психологічних наук щодо категорії соціальна компетентність та її формування. Методами нашого дослідження стали аналіз наукової літератури та їх синтез.

За визначенням М. Докторович соціальна компетентність – це складне переплетіння умінь, знань та дій, орієнтованих та організованих у відповідності до оточуючої соціальної реальності, які відкривають та забезпечують можливість самореалізації у заданій системі (Докторович, 2009).

За думкою А. Адлера соціальна компетентність залежить від соціальної адаптації, а саме на рівні емоційного досвіду або інтелекту. Індивід розуміє потреби партнерів, відчуває їх та за їхньою допомогою досягає поставлених цілей у контексті соціальних взаємостосунків (Адлер, 2000).

І. Зимня визначає соціальну компетентність як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, видів діяльності), що стосуються певних предметів та процесів, необхідних для якісної, продуктивної діяльності у відношенні до них. Саме поняття базується на соціальному інтелекті, а це – заснований на когнітивних процесах, стійкий спосіб ефективного реагування та накопичення соціального досвіду, здатності розуміти самого себе та інших, прогнозування міжособистісних взаємних подій (Зимня, 2003).

За А. Маслоу формування соціальної компетентності особистості – це активний цілеспрямований процес, адаптивний до навколишнього середовища, зосереджений на пошуку вирішення задач, які у свою чергу мотивують на створення ефективної організації внутрішнього та навколишнього світу (Маслоу, 2002). Маслоу зазначає, що ладнати з внутрішнім світом не менш важливо, чим бути компетентним у сфері навколишньої дійсності та соціальних взаємовідносин (Маслоу, 1999)

Щодо структури соціальної компетентності, то М. Докторович на основі системного відходу розробила і науково обґрунтувала її, визначивши такі компоненти: когнітивно-ціннісний, що передбачає наявність знань, соціальних уявлень, системи цінностей особистості, розуміння соціальної дійсності; емоційно-мотиваційний, який характеризується емоційним ставленням до соціуму та мотивами діяльності (основну роль відіграють мотиви, їх сформованість; розвиток соціально ціннісних та особистісно-значущих мотивів); інтерактивно-комунікативний, що передбачає здійснення продуктивної комунікації з індивідами та групами; виконання різних ролей комунікації; поведінково-діяльнісний, представлений мірою ціннісного ставлення до соціуму через поведінку та діяльність. Дослідниця визначила функції соціальної компетентності (інформативну; атитюдну; життєво-футурологічну; рефлексивну; комунікативну; діяльнісну); фактори, які сприяють її формуванню (включення у соціальну діяльність; соціальний вибір дії; суб'єкт-суб'єктна взаємодія); її характерні ознаки (диференційність та гнучкість); зміст, що проявляється в інтелектуальній, особистісній, комунікативній, інформаційній, моральній сферах (Докторович, 2007).

У вченого Ч. Тарт прослідковується шлях формування соціальної компетентності через усвідомлення або обізнаність, адже це фундаментальна здібність отримувати досвід, здібність рефлексувати про своє існування, усвідомлювати предмети навколишнього світу, котрі не можуть бути розтлумачені будь-якими іншими поняттями. Головною функцією свідомості є сприйняття думок та почуттів. Свідомість особливо в її аспектах сприйняття, створює внутрішнє уявлення зовнішнього світу. Така картинка зовнішнього світу надає можливість особистості визначити своє місце в нім (Тарт, 2007).

В. Франкл вважає, що процес формування соціальної компетентності відбувається в процесі соціалізації особистості, при

наявності у індивіда розуміння особистого сенсу життя. Саме в соціумі різні соціальні групи формують бачення цінності в самому житті, що мотивує до різних видів діяльності (Франкл, 1990).

Е. Фромм компетентність визначає як результат процесу соціалізації та впливу культури. Світогляд розглядається як соціально-психологічна компетентність, що дозволяє орієнтуватись у різноманітних ситуаціях, приймати правильні рішення і досягати поставлених цілей. Існують два аспекти компетентності: у широкому розумінні – це адекватне співвідношення соціокультурної ніші, у якій вона перебуває, та системи культури, яка склалася, а у вузькому – співвідношення ступеня свободи і виду діяльності (Фромм, 1999).

К.-Г. Юнг описував формування соціальної компетентності як психологічну зрілість особистості, її прийняття проєкцій (внутрішня картина навколишнього світу) та асиміляція (адаптація в новій меридіані навколишнього світу) (Франкл, 1990).

Що стосується джерел соціальної компетентності, то вона, на думку Б. Братуся, формується у процесі праці, навчання, громадської діяльності, на її розвиток впливають оцінки оточуючих, морально-психологічна атмосфера в трудовому колективі, організація побуту, дозвілля. Натомість він акцентує увагу на провідному значенні смислу у формуванні ставлення людини до оточуючих. Поняття «смилова сфера» було введене Б. Братусем і відображає перехрестя двох вісей: рівнів смислової сфери та ступенів привласнення смислових відношень самою особистістю. На критерій віднесення смислу до того чи іншого рівня покладений реальний спосіб ставлення до інших людей. Цей же рівень виступає головним психологічним критерієм смислового розвитку та зростання особистості. Смилова сфера визначається як ціле, котре характеризується наявністю смислових зв'язків і реалізується у смислових системах, що утворюються у складних, багатогранних співвідношеннях окремих актів поведінки людини до більш широких (смилоутворюючих) контекстів життя. При цьому смисл пов'язаний з моральною позицією людини та цінністю, а функцією смислового утворення виступає моральна оцінка діяльності особистості (Братусь, 1993).

У свою чергу Д. Леонт'єв розвиває теорію інтереорізації соціальних цінностей. Концепція ціннісно-смилової сфери Д. Леонт'єва описує індивідуальні цінності як компонент ціннісно-мотиваційної сфери особистості, як результат процесу інтеріоризації соціальних цінностей. Система ціннісних орієнтацій знаходиться в центрі змістовних відносин особистості з середовищем і визначає потребнісно-мотиваційний вектор соціальної поведінки людини (Леонт'єв, 1993).

Натомість Б. Братусь, акцентує увагу на провідному значенні смислу у формуванні ставлення людини до оточуючих, його залежність від співвідношення рівнів смислової сфери та ступеня привласнення смислових відношень особистістю (Братусь, 1981).

Отже, психологічна наука розглядає формування соціальної компетентності як соціалізацію/асиміляцію особистості, у процесі якої вона адаптується та набуває емоційного та соціальної досвіду або інтелекту. Важливими елементами цього процесу є ціннісно-смилова сфера, яка не лише мотивує до змін та формування досвіду, а й до адекватного (рефлексивного) співвідношення картини внутрішнього світу з навколишнім. Ще одним з важливих елементів у формуванні соціальної компетентності є репрезентативна система як спосіб сприйняття свідомістю інформації та її фільтрації, опрацювання всіх прояв навколишньому світу. Вона буде підлягати дослідженню в наших подальших працях.

Список використаної літератури

- 1. Адлер А.** Наука жить: психология личности в трудах зарубежных психологов / сост. и общая редакция А. А. Реана. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 288 с.
- 2. Братусь Б. С.** К изучению смысловой сферы личности. *Вестник Московского университета*. 1981. серия. 14. *Психология*, № 2. С. 46–55.
- 3. Братусь Б. С.** К проблеме нравственного сознания в культуре уходящего века. *Вопросы психологии*, 1993. № 1. С. 6–13.
- 4. Докторович М. О.** Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 144–147.
- 5. Докторович М. О.** Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Інст. проблем виховання Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2007. 20 с.
- 6. Зимняя И. А.** Педагогическая психология: учебник для вузов. Москва: Логос, 2003. 384 с.
- 7. Леонтьев Д. А.** Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности: Москва: Смысл, 2003. 487 с.
- 8. Маслоу А. Г.** Дальние пределы человеческой психики: перев. с англ. А. М. Татлыбаевой: Санкт-Петербург: Евразия, 1999. 432 с.
- 9. Маслоу А. Г.** По направлению к психологии бытия: пер. с англ. Е. Рачковой: Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002. 272 с.
- 10. Слотина Т. В.** Психология личности: учебн. пособ. Санкт-Петербург: Питер, 2016. 304 с.
- 11. Тарт Ч.** Пробуждение. Преодоление препятствий к реализации возможностей человека. Москва: АСТ, 2007. 412 с.
- 12. Франкл В.** Человек в поисках смысла: пер. с англ. и нем. / общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева. Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
- 13. Фромм Э.** Революция надежды. Санкт-Петербург: Ювента, 1999. 245 с.

References

- 1. Adler, A.** (2000). *Nauka zhyt: psykholohyia lychnosty v trudakh zarubezhnykh psykholohov* [Science to live: personality psychology in the works of foreign psychologists]. Sankt-Peterburh: Pyter [in Russian].
- 2. Bratus, B. S.** (1981). *K yzucheniyu smslovoi sfery lychnosty* [To the study of the semantic sphere of personality] *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta* 1981. 14. *Psykholohyia*. 2. 46–55 [in Russian].
- 3. Bratus, B. S.** (1993). *K*

probleme нравственного сознания в культуре уходящего века [To the problem of moral consciousness in the culture of the past century]. *Voprosy psikhologii*. 1993. 1. 6–13 [in Russian].

4. Doktorovich, M. O. (2009). Sotsialna kompetentnist yak naukova problema [Social competence as a scientific problem]. *Psikhologhiia i suspilstvo*. 2009. 3. 144–147 [in Ukrainian].

5. Doktorovich, M. O. (2007). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti starshoho pidlitka z nepovnoi sim'i [Formation of social competence of a senior teenager from an incomplete family]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.05 / Inst. problem vykhovannia Nats. akad. ped. nauk Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].

6. Zymniaia, Y. A. (2003). Pedagogicheskaia psikhologhiia [Pedagogical psychology]. uchebnyk dlia vuzov. Moskva [in Russian].

7. Leontev, D. A. (2003). Psikhologhiia smysla: pryroda, stroenye y dynamyka smyslovoi realnosti [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]. Moskva [in Russian].

8. Maslou, A. H. (1999). Dalnye predely chelovecheskoi psykhyky [Far limits of the human psyche]. Sankt-Peterburh [in Russian].

9. Maslou, A. H. (2002). Po napravleniyu k psykholohyy bytyia [Towards the psychology of being]. Moskva [in Russian].

10. Slotyna, T. V. (2016). Psikhologhiia lychnosti: Uchebnoe posobyie. Sankt-Peterburh: Pyter [in Russian].

11. Tart, Ch. (2007). Probuzhdenye. Preodolenye prepiatstvyi k realizatsyyi vozmozhnostei cheloveka [Awakening. Overcoming obstacles to the realization of human capabilities]. Moskva: AST [in Russian].

12. Frankl, V. (1990). Chelovek v poyskakh smysla [Man searching for meaning]: Moskva: Prohress [in Russian].

13. Fromm, E. (1991). Revoliutsyia nadezhdy [Hope Rvolution]. Sankt-Peterburh: Yuventa [in Russian].

Назмієв А. О. Формування соціальної компетентності крізь призму психологічних наук

Статтю присвячено поглядам вітчизняних та зарубіжних вчених психолого-педагогічного напрямку на процес формування соціальної компетентності особистості як передумови успішного самоствердження і ефективної взаємодії з оточуючими. Визначено, що феномен соціальної компетентності вчені описують як процес соціалізації/асиміляції особистості, у процесі якої вона адаптується та набуває емоційного та соціального досвіду або інтелекту. Важливими елементами цього процесу є ціннісно-сміслова сфера, яка в свою чергу не лише мотивує до змін та формування досвіду, а й до адекватного (рефлексивного) співвідношення картини внутрішнього світу з навколишнім. Синхронність співвідношень картин вчені вважають психологічною зрілістю особистості, прийняття нею реальності як дійсності, яку можливо змінювати. При цьому формування соціальної компетентності відбувається індивідуально, включаючи соціальні умови в групі, де перебуває індивід.

Ключові слова: соціальна компетентність, соціалізація, асиміляція, свідомість.

Назмиев А. А. Формирование социальной компетентности через призму психологических наук

Статья посвящена взглядам отечественных и зарубежных ученых психолого-педагогического направления на процесс формирования социальной компетентности личности как предпосылки успешного самоутверждения и эффективного взаимодействия с окружающими. Определено, что феномен социальной компетентностью ученые описывают как процесс социализации / ассимиляции личности в процессе которого она адаптируется и приобретает эмоционального и социального опыта или интеллекта. Важными элементами этого процесса является ценностно-смысловая сфера, которая не только мотивирует к изменениям и формированию опыта, но и к адекватному (рефлексивному) соотношению картины внутреннего мира с окружающим. Синхронность соотношений картин ученые считают зрелостью личности психологически, принятие ею реальности как действительности, которую можно менять. При этом формирование социальной компетентности происходит индивидуально, включая социальные условия в группе, где находится индивид.

Ключевые слова: социальная компетентность, социализация, ассимиляция, сознание.

Nazmiiev A. Formation of Social Competence Through the Prism of Psychological Sciences

The article is devoted to the views of domestic and foreign scientists of the psychological and pedagogical direction on the process of formation of social competence of the individual as a prerequisite for successful self-affirmation and effective interaction with others. It is determined that the phenomenon of social competence is described by scholars as a process of socialization / assimilation of the individual in the process of which she adapts and acquires emotional and social experience or intelligence. Important elements of this process are the value-semantic sphere, which in turn not only motivates changes and the formation of experience, but also an adequate (reflexive) correlation of the picture of the inner world with the surrounding ones. The synchronicity of the relations of pictures, scientists consider the maturity of the individual psychologically, the adoption of her reality as a reality that can be changed. At the same time, the level of formation of social competence occurs individually, including social conditions in the group where the individual is.

Key words: social competence, socialization, assimilation, consciousness.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.